

हृदयम् 1 The heart, soul, mind; हृदये दिग्धशरैरिवाहतः Ku. 4. 25; so अयोहृदयः R. 9. 9; पाषाणहृदय &c. -2 The bosom, chest, breast; बाणभिनहृदया निपेतुषी R. 11. 19. -3 Love, affection. -4 The interior or essence of anything. -5 The secret science; अश्व, अक्ष &c.; ऋतुपर्णो नलसखो योऽश्वविद्यामयान्नलात्। दत्त्वाऽक्षहृदयं चास्मै सर्वकामस्तु तत्सुतः ॥ Bhag. 9. 9. 17. -6 True or divine knowledge. -7 The Veda. -8 Wish, intention; एवं विरिञ्चादिभिरीडितस्तद्विज्ञाय तेषां हृदयं तथैव Bhāg. 8. 6. 16. -9 = अहंकारम् q. v.; मनो विद्यजते भावं बुद्धिरभ्यवसायिनी। हृदयं प्रियाप्रिये वेद त्रिविधा कर्मचोदना Mb. 12. 248. 1. -Comp. -आत्मन् m. a heron. -आविद्य् a. heart-rending, heart-piercing; रोचनेभूषितां पम्पामस्माकं हृदयाविधम् Bk. 6. 73. -ईशः, -ईश्वरः a husband. (-शा, -री f.) 1 a wife. -2 a mistress. -उद्दङ्कः heaving of the heart. -उद्द्वेष्टनम् contraction of the heart. -उन्मादकर a. bewitching hearts. -कम्पः tremor of the heart, palpitation. -कृमः weakness of the heart. -क्षोभः agitation of the heart. -ग्रन्थिः anything which binds the soul or grieves the heart (as अनियारूपसंसार-बन्धन); भिद्यते हृदयग्रन्थिशिञ्चन्ते सर्वसंशयाः Mund. 2. 2. 8. -ग्रहः spasm of the heart. -ग्राहिन् a. heart-captivating. -चोरः one who steals the heart or affections. -छिद् a. heart-rending, heart-piercing. -जः a son. -ज्ञ a. knowing the heart or its secret. -दाहिन् a. heart-burning. -दीपः, -दीपकः N. of a glossary of materia medica by Vopadeva. -दौर्बल्यम् faint-heartedness. -पुरुषः beating of the heart. -प्रमाथिन् a. agitating the heart; क रुजा हृदयप्रमाथिनी क च ते विश्वसनीयमायुधम् M. 3. 1. -प्रस्तर a. cruel. -रज्जुः (in geom.) a central line. -रोगः, -शल्यम् a thorn or wound in the heart, a heart-disease; P. VI. 3. 51; समुत्खाता नन्दा नव हृदयशल्ये इव भुवः Mu. 1. 13. -लेखः 1 knowledge. -2 heart-ache, anxiety. -विद्य, -वेदिन् a. heart-piercing. -विरोधः oppression of the heart. -वृत्ति f. disposition of the heart. -शैथिल्यम् depression, faintheartedness. -शोषण a. heart-withering. -संघट्टः paralysis of the heart. -संमित a. breast-high. -स्थ a. being or cherished in the heart. -स्थानम् the breast, bosom.

हृदयंगम a. 1 Heart-stirring, touching, thrilling. -2 Lovely, handsome; Māl. 1. -3 Sweet, attractive, pleasant, agreeable; अहो हृदयंगमः परिहासः Māl. 3; बलकी च हृदयंगमस्वना R. 19. 13; Ku. 2. 16. -4 Fit, appropriate. -5 Dear, beloved, cherished; क तु ते हृदयंगमः सखा Ku. 4. 24. -मम् An appropriate speech.

हृदयालु, हृदयिक, हृदयिन् a. Tender-hearted, good-hearted, affectionate.

हृदय्य a. Dear to the heart; पुत्रान् स्मरंस्ता दुहितृहृदय्या Bhāg. 7. 6. 12.

हृदि (दी) कः N. of a Yādava prince.

हृदिस्पृश a. 1 Touching the heart. -2 Dear, beloved. -3 Agreeable, charming, beautiful.

हृद्य a. [हृदि स्पृश्यते मनोज्ञत्वात् हृद्-यत्] 1 Hearty, cordial, sincere. -2 Dear to the heart, cherished, dear, desired, beloved; लोकोत्तरा च कृतिराकृतिरार्तहृद्या Bv. 1. 69. -3 Agreeable, pleasant; charming; भूमना रसानां गहनाः प्रयोगाः सौहादहृद्यानि निचोष्टानि Māl. 1. 4; 8. 4; R. 11. 68. -4 Affectionate, kind. -5 Savoury, dainty; रम्याः स्निग्धाः स्थिरा हृद्या आहाराः सात्त्विकप्रियाः Bg. 17. 8. -द्या 1 Red arsenic. -2 A she-goat. -द्यम् 1 White cumin. -2 Thick sour milk. -Comp. -गन्धः the Bilva tree. -गन्धा the great-flowered jasmine. -गन्धम् 1 small cumin. -2 sochal salt.

हृद्यता, हृद्यत्वम् Heartiness, cordiality, agreeableness.

हृष्ट 1, 4 P. (हर्षति, हृष्यति, हृष्ट or हृषित) 1 To be delighted or rejoiced, be pleased or glad, to exult, rejoice; अद्वितीयं रूचात्मानं मत्वा किं चन्द्र हृष्यसि Bv. 2. 54; My. 7. 13. -2 To bristle or stand erect, stand on end (as the hair of the body); सुखवेदनाहृषितरोमकूपया Śi. 13. 13; हृषितास्तनुरुहाः Dk.; हृष्यन्ति रोमकूपानि Mb. -3 To become erect (said of other things, e. g. the penis). -4 To lie, tell a lie. -Caus. (हर्षयति-ते) To please, delight, fill with pleasure.

हृषिः m., f. 1 Joy, satisfaction. -2 Splendour. -3 A liar.

हृषित p. p. [हृष्-क् वा० इट्] 1 Pleased, delighted, glad, happy, rejoiced, enraptured. -2 Thrilled; having the hair bristling. -3 Astonished. -4 Bent, bowed. -5 Disappointed. -6 Fresh. -7 Armed, accoutred. -8 Dulled, blunted.

हृषीकम् [हृष्-ई कक् Un. 4. 26] An organ of sense; न मे हृषीकाणि पतन्त्यसत्पथे Bhāg. 2. 6. 33. -Comp. -ईशः an epithet of Viṣṇu; or Kṛiṣṇa; पाञ्चजन्यं हृषीकेशो देवदत्तं धनंजयः (दम्भो) Bg. 1. 15; et. seq. (हृषीकाणीन्द्रियाण्याहुस्तेषामोशो यतो भवान्। हृषीकेशस्ततो विष्णो रय्यातो देवेषु केशव ॥ Mb.)

हृषु a. 1 Pleased, rejoiced. -2 Telling lies. -षुः 1 Fire. -2 The sun. -3 The moon.

हृष्ट p. p. [हृष्-क्] 1 Pleased, rejoiced (= हृषित). -2 Bristling, erect, standing on end. -3 Rigid, stiff. -4 Blunted. -5 Surprised. -Comp. चित्त, -मानस a. rejoiced in mind, glad at heart, happy. -तनु, -तनूरुह, -रोमन् a. having the hair on the body bristling or thrilling (with joy). -रूप a. in a happy mood. -वदन a. having a cheerful countenance. -संकल्प a. contented, pleased. -हृदय a. joyous-hearted, cheerful, merry.

हृष्टिः f. [हृष्-क्तिन्] 1 Delight, happiness, joy, pleasure; वस्ताण्डवं देवि भूयादभीष्टये च हृष्टये च नः Māl. 5. 23. -2 Pride. -3 Knowledge. -Comp. -योनिः a kind of semi-impotent man.

हे ind. 1 A vocative particle (oh!, ho!); हे कृष्ण हे यादव हे सखेति Bg. 11. 41; हे राजानस्यजत सुकविप्रमबन्धे विरोधम् Vikr. 18. 107. -2 A particle used in challenging. -3 An interjection expressing defiance, envy, ill-will or disapprobation.